

(Poznámky proslého členáře¹)

Nejsem kritik z povolání, a přece chci říci své slovo o poslední knize p. Dykově, vlastně ani ne tak o této poslední knize jako o posledním literárním vývoji p. V. Dykově. Jsem prostý čtenář, ale čtenář milující, rád se obdivující a pozorný — což všecko jsou dnes snad již jen čtenáři venkovští — ano, čtenáři venkovští, neblaseovaní, nepokažení nervosou kavárenskou, která učí očníchávat všecko, ale odučuje četbě pozornější, soustředěnější a laskavější — takové četbě, které žádají právě knihy. Jsem dnes to, čemu se říká „venkovský inteligent“, člověk s úřadem, žijící na venkově; ale býval jsem i městským člověkem, člověkem žijícím v Praze; býval jsem i studentem s trochou literárních ambicí a jako student miloval jsem p. V. Dyka naivní láskou. Míval jsem rád jeho první lyrické knížky. Nepokládal jsem ho za „národního věštce“ nebo velikého básníka, pokládal jsem jej za zdobného vnuka Heinova, za zhořklého epigona romantiky, který cítí prázdnotu života buď proto, že život opravdu upadl, nebo proto, že necítí v sobě sám lásky a silných vášní a vznětů. Čítal jsem rád jeho lyrické pošklebky nad dobou — připomínaly mně někdy až doslovně Lermontovův „úsměšek hořký ztraceného syna nad otcem marnotratníkem“ — a ještě raději verše prosycené me-

1 - Uveřejňuji tento článek o poslední knize p. Dykově hlavně proto, že zabývá mne nepříjemné povinnosti, abych sám psal o jeho díle. Článek tento jest psán „prostým čtenářem“, jak si autor sám říká, ale čtenářem pozorným a vzdělaným — a tím není ani většina referentů z profese.

lancholií — tou melancholií, kterou miluje a cítí zvláště intenzivně mládí. Není taková melancholie mládí nic zvláště hlubokého — jest to jen jakási polobázeň, polostesk z toho, co nás čeká, předjatý smutek života — ale může býti podkladem dobrých náladových básní, ovšem zase jen v mladosti básníkově. Měl jsem kdysi rád pana Dyka — třeba jsem nepřeceňoval jeho vlohy a síly — a proto píši tyto řádky: což nemáme povinností k svým prvním láskám? A není nám hořko, když tyto první lásky sejdou tak, jako sešel p. Dyk? Když z prvních lásek stávají se — kokety? A na tomto bodě svého vývoje octnul se věru nyní p. Dyk. Stává se koketou. Pózuje. Hledá pózy. Upravuje si pózy. Hraje divadlo. Jaký hořký pocit, potkáte-li po letech svou první lásku s ličidlem na tváři, zestárlou, nervosní, kousavou a hašteřivou, větřící v každé jiné ženě rivalku a pomlouvající každou jinou ženu z revnivosti! Stydíš se sám za své mladé city, které jsi kdysi cítil — a není horšího studu než stud nad vlastním mládím! To a jen to nutí mne k tomuto zúčtování, které mně není škodolibou radostí, ale hořkostí a bolestí. . .

Pan Dyk pózuje v poslední době stále neomaleněji, koketuje, ztrácí stud, smysl pro distingovanost a diskretnost. Tak hned k této knize napsal předmluvu, která se musí každého jemnějšího člověka dotknout nanejvýš trapně. Pan Dyk koketuje tam s mučednictvím — a to je ošklivý teatrační trik, komediantství, k němuž se nemá nikdy snížit básník; to má přenechat politickým nebo jiným komediantům, babám — ale muž? Jest hodně nevkusné, píše-li *mladý zdravý muž*, jako jest p. Dyk, takovéto sentimentální koketerie: „Přepadá mne úzkost soumraku: jak dávno tomu, co se mi zdá, že každá řádka, kterou dopisuji, je poslední? Lidé chápali špatně nervosní chvat, který mne hnál kupředu, za každou cenu kupředu.“ A dále srovnává se p. Dyk s myší, za níž se kmitá stín a hladové zelené oči číhají — slovem za člověka, který propadl smrti. . . Chápu, že člověka i zdravého i mladého přepadá někdy tucha nebo cit smrti, ale pak vyjádří člověk, je-li básníkem, takový cit *veršem, básní, písní* — ale nedává ho do bojovných předmluv a nedělá si z něho zbraň proti svým domnělým

nepřátelům! *To je nepoctivé koketování, sentimentální jesuitství!* Kdyby se vyskytlo u jiného, byl by p. Dyk první, kdo by je zparodoval a zironisoval. Ale p. Dyk odvykl již dávno měřiti sebe a ostatní svět stejným loktem: na sebe dívá se dalekohledem, který zvětšuje, na své nepřátele obráceným peršpektivem, který všecko zdrobňuje a zmalicherňuje! Ostatně trest neminul p. Dyka. Nevěda o tom, bezděky zparodoval sám svou sentimentální předmluvu v této knížce, v povídnice Výroční den. Hrob nějakého slavného mrtvého politikusa navštěvují tam různí známí, mezi jinými i jeho soupeři a kolegové z klubu. „Číslo 16 poznává své druhy. *Toť ten hypochondr stále hotový umřít. U čerta, proč neumírá, když by s ním tak málo umřelo.*“ (Str. 193.) Ejhle, jak se tu ztrestal sám p. Dyk za svou necudnou pózu. Napsal bezděky parodii sám na sebe!

Z pana Dyka stala se v poslední době koketa a koketa vystrkuje i zde, i v této knížce, skoro z každé stránky růžky. Pan Dyk koketuje v poslední době skoro stále s vážnými těžkými tematy, se zločinem, smrtí. I tato knížka jest knížka zločinů a smrtí. Zdálo by se vám, že takové látky žádají myslí vážně sebrané, opravdové, nebo alespoň sestředěné ke svému cíli. Není vůbec umění bez soustředění myslí a styl, nemýlím-li se, je takové opravdové zabránění se do své látky. Pan Dyk má v této knize jakousi črtu nadepsanou Událost pozorovaná z okna. (Str. 159 a n.) Jakýsi pozorovatel, vyhlížeje z okna, stává se bezděky svědkem zločinu, vraždy, spáchané patrně ze zrazené lásky jakousi *černou dámou* (p. Dyk je, nevěda o tom, romantik z nejstarší školy až do všech vnějškových rekvizit!). Tedy látka tragická a čekal bys, že p. Dyk zabere se do ní opravdově, když již jednou si ji zvolil. Ale kdež! I tato látka jest mu záminkou k urážkám, k sotisám, k šlehům po nenáviděných osobnostech. A nota bene k šlehům velmi hloupým, za něž by se mohl stydět i přispívatel do Humoristických listů. V domě, kam chodí *černá dáma*, bydlí i jakýsi profesor filosofie, který pracuje na vědeckém díle. „V prvním poschodí bydlí prof. R.... Nemyslím, že by mladá dáma šla k němu. Bývá tou dobou zabrán úplně do své práce.

Jest pilný a svědomitý pracovník. *Jak mi bylo řečeno, vyjde jeho Moderní filosofie okamžitě, jakmile se mu podaří zkompileovat německé kompilace, kterých prý není malý počet u filosofického národa. Bude to zajisté obohacení naší v tomto směru poměrně chudé literatury.*“ (Str. 164.) Ať tato sotisa jest mířena proti prof. Masarykovi nebo proti prof. Drtinovi nebo proti prof. Krejčímu (a jen na ty může se vztahovat narážka na Moderní filosofii), vždycky jest málo vtipná a ubohá. To jsou vtipy, za které by se snad styděli i ve zvěčnělých Šípech! A má k nim nejméně práva pan Dyk, který má na příklad ve svém Hackenschmidovi celé stránky složené z citátů nebo kde volně překládá cizí díla nebo podává jejich myšlenkový obsah! Ale takové jsou již v poslední době vesměs zbraně p. Dykovy: planý vtip a bezdůvodná urážka nahražují mu logiku, spravedlnost, poctivost a slušnost. Není poctivého člověka kromě Dyka! Není talentu v Čechách kromě Dyka! Nikdo neumí myslit než Dyk! Nikdo nic nezná než Dyk! Touto hrubou metodou vystupuje p. Dyk i proti lidem, jimž má všecku příčinu býti vděčen, tak na příklad proti p. Šaldovi. Divím se, že na to nebylo posud poukázáno, ale udeřilo mne to při četbě Konce Hackenschmidova přímo do hlavy: jeden z hlavních citů v Hackenschmidovi, jakýsi „příznačný motiv“, který se vrací neustále, hlavní pilíř tohoto románu jest *odpor k opakování*; hlavní osoby Hackenschmidova konce bojí se opakování v životě, nechtí nic opakovat, touží po nové inspiraci, po jakémisi heroismu životním. Nuže, právě tato — nejlepší ještě — stránka Konce Hackenschmidova jest převzata skoro slovně z Šaldových Bojů o zítřek; Šalda vyslovuje se stejně v knize svých studií, na příklad v článku Experimenty, Osobnost a dílo, Hrdinný zrak atd.; i terminologie Konce Hackenschmidova a Bojův o zítřek se v tomto bodě kryje. Jest ovšem pravda, že Boje o zítřek vyšly knižně až r. 1905, ale studie a essaye, z nichž kniha tato jest složena, byly otiskovány ve Volných směrech od r. 1901, tak hned Experimenty,¹ Hrdinný zrak, Osobnost a dílo, a byly jistě známy

1 - Experimenty jsou starší, než se domnívá p. autor. Byly uveřejněny po prvé.

p. Dykovi; zakládát si p. Dyk na tom, že jest pilným pozorovatelem věcí literárních, zvláště českých, a pilným čtenářem...

Ale abych se vrátil k povídce Událost pozorovaná z okna. Jak má čtenář míti silný jednotný umělecký dojem z práce p. Dykovy, když cítí tuto žalostnou rozdvojenost, naráží na ni nejen zde, ale skoro v celém díle p. Dykově? Pan Dyk tváří se jako hluboký psycholog, jako básník tragedií a tragických osudů, píše o svém básnickém poslání a jeho opravdovosti a tragičnosti celé články a předmluvy, a náhle vidíš, že všechno jest mu záminkou, aby mohl — gaminsky pošklíbnouti se po osobě, která se netěší jeho sympatiím. Odtud dojem nedůvěry, rozpoltěnosti, pozérství, a *oprávněný* dojem nedůvěry, který cítili a cítí jemnější čtenáři z jeho prací — takoví čtenáři, kteří jsou zvykli skloniti se hluboko nad práci a kteří chtějí přitom uslyšeti tep srdce autora. A toho tepla, té opravdovosti není právě v pracích p. Dykových; jest to skoro vesměs jen papírová dialektika nebo více méně podařené či nepodařené ohňostroje vtípu.

A tato rozpoltěnost zabíjí p. Dyka i umělecky. Dílo umělecké musí být jednotné, soustředěné. Píši-li tragedii, nesmím v ní dělat vtípy fraškařské; nořím-li se do duše druhého člověka, nesmím při tom vyrovnávat si své soukromé účty s lidmi sobě nepohodlnými. Buď — anebo, ale chtít obojí najednou, v jednom díle, jest neumělecké, hrubé, nejemné. A to zabíjí také velkou část práce p. Dykovy.

Nechci zde odborně posuzovat povídky p. Dykovy, sebrané v tuto knihu; nemám k tomu legitimace. Jsou v ní — praví mně jen můj vkus čtenáře, ale, troufám si říci, čtenáře vzdělaného na nejlepší literatuře domácí i cizí — práce velmi slabé, které by se snesly jen ve feuilletoně denního listu nebo v nedělní příloze (tak Bázeň Jana Mareše, Tři sentimentální chvíle Karla Vojtěcha, Šprým Cyrila Kuchaře, Rok Karla Dařbujana, Medailonek, Svatební cesta J. Kováře, Výroční den atd.). Jsou v ní i práce lepší,

v Lumíru 1898 právě jako stať Spisovatel, umělec a básník. I na titulním listě mé knihy Boje o zítřek jest udáno, že sáhá svým vznikem do r. 1898; čte se tam 1898 až 1904.

jako Klíč a zčásti i Píseň o vrbě a Idyla z Výmaru. Ale nikde nedostupuje (a v tom mně jistě dá za pravdu všechna lepší kritika česká) p. Dyk vrcholů moderní prózy české; nikde se nevyrovná Šlejharově vroucí opravdovosti a jeho mystickému soucítění světové bídy, nikde nedostupuje uměleckého výrazu a stylu a harmonického posvěcení spanilé duše Růženy Svobodové, nikde nepůsobí tou srdečnou teplou lahodou a tou znalostí životní reality a národního bytu jako Jan Herben.

Pan Dyk podává nejčastěji jen grimasu života, jeho pitvornosti a skresleniny, ne život sám v jeho básnickém teple, v jeho hrůzně krásné opravdovosti, v jeho moudré rovnováze a v jeho důsledné spravedlnosti. Pan Dyk zůstává stále při všem svém nemalém talentu uměleckým dítětem, kterému se snad naoko tleská, ale jehož v srdci svém lituje ne jeden z těch, kdož mu tleskají...

„Slávy“, jako jest sláva jeho, nemají opravdového podkladu; jsou to danajské dary umělci a pomstí se dříve nebo později krutě. Kdybych byl mladým spisovatelem, modlil bych se: „Před takovou slávou ochraň mne, Pane! ...“

Chci ještě věnovat slovo úvodu. P. Dyk stylisuje se tam do pózy *básníka národního*, který „chtěl bouřit ospalou energií národní“. Zamyslíl jsem se nad touto větou a shledal jsem ji prázdnou frází. Pan Dyk nechtěl nic než *dráždit* — to slovo bylo by na místě, ne bouřit. Aby mohl býti někdo básníkem národní energie, musí sám nejprve vědět, co chce, a toho p. Dyk nikdy nevěděl; neměli jsme ještě básníka tak *negativního*, jako jest p. Dyk! Halil se vždy do mlh, neproniknutelných i jeho stoupcům; oblíbil si stav habituelní skepse, která byla velmi pohodlná a nezavazovala k ničemu; posmíval se často nevědomky krátkozrace tomu, co sám dělal. Tak v této předmluvě posmívá se „lidem ve stranách“; jak prý je jim v nich blaze; jak vědí, co věřit a co myslit. A zapomíná sám, že jest oficiálním básníkem radikálních pokrokářů a svatým v jejich kalendáři! Až bude dr. Hajn dělat katechismus pro svou politickou stranu, dočteme se tam jistě tohoto odstavce: *Otázka*: Kdo jest největší básník

český? *Odpověď:* Viktor Dyk. *Otázka:* Co vynalezl Viktor Dyk ve svých knížkách? *Odpověď:* Národní energii. *Otázka:* Co jest tedy Viktor Dyk? *Odpověď:* Básník národní energie. *Otázka:* Jakou máme tedy povinnost k Dykovi? *Odpověď:* Ctíti ho a nadávati těm, kdož ho nectí. . .

Ad vocem té národní energie. Studoval jsem dlouho dějiny české a jsem přesvědčen, že nám energie nescházela nikdy, ale scházela nám energie *dobře řízená, dobře ovládaná, stejnoměrná, vytrvalá a osvícená*. Nemá-li národ energie, nevybouří ji z něho nikdo, nedá mu jí nikdo; takový národ jest ztracen. Na štěstí mladí národové, jako jsme my, mají vždy dost energie, ale schází jim nejčastěji energie *osvícená a dobře řízená*. Osvěcovat, řídit, ovládat, zušlechťovat národní energii — toť úkol básníkův, ne ji bouřit nebo dráždit. Bouřit dovede ji každý demagog.

Ricarda Huchová a její Risorgimento

Ricarda Huchová jest nejen vrcholný zjev moderní ženské literatury německé, nýbrž i prostě úctyhodný *básník* — užívám úmyslně maskulina — jeden z těch nemnohých opravdových *tvůrců* literárních, po nichž nebude smazána stopa, neboť rozmnožili svět uměleckých tvarů a duchových hodnot. *Clara Viebigová* jest snad robustnější talent, ale Ricarda Huchová jest kultivovanější duch: větší básník životní radosti, tragické důraznosti a osudových mocností. Čteš-li prózu Ricardy Huchové a jsi-li vzdělán esteticky i historicky, vidíš hned, že jsi se octnul bezděky v nejlepší společnosti: próza Ricardy Huchové jest próza *nejlepší německé tradice*. Stíny Gottfrieda Kellera, velikého poety švýcarského, a ještě průzračnější a melodičtější stíny Goethovy nesou se elysejským duchovým vláním nad krásnou, zlatovou, plnou, zákonnou skladbou této prózy opravdu *kultivované* — kultivované v témže smyslu, jako býval kultivovaný starý francouzský park. Vbíhají-li i do komposicí Ricardy Huchové epizody barokně fantastické, jak je znáš z Kellera, nedovedou jich přece roztržiti a zdivočiti: jsou vždycky ovládnuty, jsou vždycky podřízeny celkové ekonomii a plní v ní službu velmi účelnou. Má-li Huchová něco z Goethova fabulačního daru, z vynalézavé snadnosti a radosti, z pohádkové pohody, do níž dovede ponořit svůj svět, má i něco z jeho umělecké moudrosti a přisnosti, z jeho komposiční síly a úcty k formě a stylu. Bývá-li ženská próza velmi často roztržtější, nevyrovnaná a improvizovaná, próza Ricardy Huchové působí dojmem mužnosti, sevřené zákonnosti, stylové ukázněnosti. Platí to především o jejím ro-